

O kritice

O SOCIALISTICKOU UMĚLECKOU KRITIKU

Josef Rybák

Za necelé tři týdny se bude v Praze konat konference o umělecké kritice. To je také důvod k tomu, že se v poslední době víc píše, diskutuje a hovoří o problémech kritiky a přemýšlí se o tom, kde to s ní není v pořádku. Naše kritika vykonala kus poctivé práce a to jí slouží ke cti. To se ukázalo všude tam, kde vycházela z marxisticko-leninských principů, kde jejím zásadním postojem byla stranickost, kde se ve své práci řídila zkušenostmi zobecněnými v myšlenkách klasiků marxismu-leninismu, v teoretických statích a článcích velkého počtu socialistických vědců a umělců. Co naše umělecká kritika vykonala dobrého, to zůstane. Konference si má posvítit na to, co do naší socialistické kritiky nepatří. Má provětrat zatuchlé kouty, vysmejčit pavučiny, otevřít dveře svěžímu čerstvému vzduchu.

Nejvíce jsou na kritiku nabroušeni umělci a spisovatelé. Kritika prý jim málo pomáhá, neukazuje jim cestu, neorientuje. Svojně se odmítá starý rádobyučený kritický žargon odkoukaný z praktik individualistické kritiky zašlých dob, žádá se jasná a srozumitelná řeč, odmítá se intelektuálská nadutost, povýšenectví, urážlivý tón, bohorovnost a zákeřnost, ironizování a zesměšňování umělců. S odporem naší veřejnosti setkávají se malicherné a zlobné šarvátky kritiků mezi sebou, z jejichž úzce osobních sporů umění nemá žádný prospěch. To jsou okaté nectnosti a mravy neslučitelné se socialistickou kritikou. Na ty je vidět nejvíce a ty se v očích naší společnosti takto kompromitují samy. Také umělci je právem odmítají. Na druhé straně nelze souhlasit ani s takovým paušálním a povýše-

neckým odmítáním kritiky vůbec, jak to učinil v poslední Kultuře básník Jiří Šotola. Ale neběží jen o to. Například nad ostře odmítavou kritikou poslední Kohoutovy hry se objevil názor, že by měly být v kritice dvojí normy, jedny přísné na cizí umění a druhé shovívavější na umění naše. Pokud běží o Kohouta, věc je takováto: napsal slabou, ideově zmatenou hru a dostal i za ni od kritiky, co mu právem patří. Je talentovaný dramatik a nikdo ho tím nezatrácuje a také se pro tuto prohru neztratí. Jistě napíše hry nové a zdařilejší. Marxistická kritika ale nemůže mít dvojí metr, jeden na díla cizí a druhý na díla domácí, jak je jí doporučováno. A nemůže také, jak to žádá zase jiný hlas, rozdvojit se na kritiku jednak čistě odbornou, která by se měla ztratit z očí veřejnosti do nějakých kožených časopisů, a na kritiku určenou veřejnosti, omezující se jen na jakousi popularizaci uměleckého díla.

Takové požadavky jsou nesmyslné. Znamenalo by to nastolit bezzásadovost, subjektivismus, libovůli, osobní vkus. Vždyť na posouzení společenského významu díla, jeho ideových kvalit a jeho umělecké závaznosti musí mít marxistická kritika pevná měřítka, schopná dopátrat se pravdy o uměleckém díle. A zároveň chápavý postoj k individuálním rysům každého jednotlivého umělce.

Setkáváme se nejednou se zjevy, že se ohrnuje nos nad naší dnešní uměleckou tvorbou a že se vynáší kdejaká cizí móda jako něco velikého a geniálního, přestože běží nejednou o díla ideově zmatená, jež hoví vkusu přeintelektualizovaných jednotlivců. Nebo že se problematické dílo staví výš než dílo jasné a potřebné. Nejvíce takových zmatků je v kritice výtvarné. Marxistická výtvarná kritika nejmíc zaostává. Není jí například dosud jasno, co je moderní z našeho hlediska a co je pomíjivě modernistické, co vyjadřuje buď názorový chaos buržoazního světa, anebo odraz tohoto světa. I v literatuře a i v jiných oborech se s tím setkáváme. Vidíme, že někteří mladí teoretikové, kteří se vydávají za marxisty, zhlížejí se přes to všechno se zálibou v nejedné subjektivistické buržoazní estetice a domnívají se, že na tom něco je. Tak se i ze strukturalismu ještě dnes zachraňuje, co se dá. Subjektivismus neopouští bez boje své pozice. A ti, kdo mu podléhají, se domnívají, že dělají vědu na rozdíl od řadové kritiky, jež se opírá o Bělinského, Černyševského, Gorkého, Nejedlého, Fučíka, Neumana, Václavka. Zmatená estetika vypadá na pohled hlubší a zajímavější. Těží z pověry, že čím méně jí rozumí obyčejný čtenář, tím je vědeckější.

Nedobře působí na vývoj naší kritiky také to, že velkou část pracovníků našich vědeckých ústavů zabývajících se literaturou zajímá daleko víc minulost než živý proces vývoje současné socialistické literatury. Vytvořil se tak dosti neblahý slav, že mladí talentovaní lidé – až na nepatrné vý-

jimky — si žijí v těchto ústavech jako v závětrí, dál si studují, prohlubují si teoretické poznatky — a kde jsou výsledky jejich práce? Na druhé straně ti, jimž je kritika denním posláním, kdo soustavně pracují na tomto úseku literatury, jako to dělal Zdeněk Nejedlý a Julius Fučík, ve snaze, aby postihli všechno nové, co vzniká, nemají čas, aby prohlubovali své teoretické znalosti. I když vědecká pracoviště mají svůj vlastní styl vědecké práce, odlišný od práce v redakcích, může tu vzejít užitek pro společnou věc, když na těchto pracovištích je dnešek čímsi druhořadým? Marxisticko-leninská věda, ať běží o vědy technické, zemědělské nebo společenské, nemůže přece být vědou kabinetní. Pracovištěm musí být život, kde se tvoří hodnoty. A tyto hodnoty musí i věda utvrzovat, upevňovat, násobit a rozvíjet.

Naše estetika a naše umělecká věda vykonaly mizivě málo pro to, aby se rozšířily marxisticko-leninské fundamenty naší umělecké kritiky. V tom se část nedostatků této kritiky také zrcadlí. A přece odpovědnost za socialistické umění a za jeho rozvoj mají nejen umělci tvořící nová umělecká díla, ale i umělecká kritika a s ní i věda o umění. Jedno nestojí proti druhému a jedno se neobejde bez druhého. Jak pro kritiku, tak i pro vědu musí být předmětem zkoumání především současnost. A hlavním cílem prospět současným uměleckým snahám.

Jen v tomto plodném vztahu má umění záruku, že neustrne, že nezpohodlní, že proroste samo sebe, že bude mířit stále výš, od dobrého průměru k dílům závažnějším a závažnějším, vrcholným a potřebným našemu lidu.

(1961)

POZNÁVÁ KRITIKA LITERATURU?

Miroslav Červenka

Kritik kritiky se u nás píše spíš přes míru než nedostatečně. Zdá se, že je to málo platné. A přece, byv požádán, píšu i já svou poznámku — snad se už hojně úvahy o kritice staly rysem „specifičnosti“ dnešní čes-